

Unit #1

A. Read Dr. Avraham Steinberg, “Informed Consent: Ethical and Halakhic Considerations”

See especially footnotes 23, 24, and 34

B. Read Dr. Avraham Steinberg, Encyclopedia of Jewish Medical Ethics, “Informed Consent”, part C

Compare with his article above

C. Read opening paragraph of Dr. Avraham Steinberg, “Disclosure of Information etc”

Compare broadly with both his articles above

D. Read biographies below (from Bar Ilan CD)

E. Carefully read the remaining mekorot below, but focus not on the specific halakhic outcomes but rather on the general approaches to autonomy, consent, and coercion (esp. in the Radbaz).

MAGEN AVRAHAM

R. Avraham Ha-Levi Gombiner was born ca. 1637 in Gombin, Poland, and died in Kalisch in 1683. As a youth he witnessed the Cossack uprisings in 1648-1649, in which most of his family was murdered. R. Avraham studied for many years in Lissa, and was appointed a religious judge (dayyan) in Kalisch. R. Avraham wrote Magen Avraham, a commentary on Shulchan Aruch Orach Chaim, before he was thirty. However, the publication of two similar works, Olat Tamid and Olat Shabbat, by R. Shmuel ben R. Yosef of Cracow, forced R. Avraham to prepare an entirely new edition of Magen Avraham which included copious cross-references to the other works. Only after R. Avraham's death was Magen Avraham published by his son, R. Chaim. . . . Frequently the exact meaning of Magen Avraham's remarks is unclear, and sometimes this work has even been emended, due to its terse style and the numerous printing errors which have entered the text. The edition of the Shulchan Aruch printed in Prague, 1785, contains the best text of Magen Avraham, and this edition of the work was followed in subsequent printings of the Shulchan Aruch . . .

MISHNAH BERURAH

Rabbi Israel Meir Ha-Kohen was born in 1839 and died in 1933 (in Radin, then Pland, now Byelorussia). In his youth he studied in a yeshiva in Vilna. He was renowned as a scholar of exceptional piety . . . His magnum opus was the Mishnah Berurah on Shulchan Aruch, Orach Chaim, in six volumes. He spent 28 years preparing this work; each volume was printed immediately after it was finished (Warsaw 1884 - Pietrkow 1907). The Mishnah Berurah became very popular and to this day is one of the most important halakhic works on Orach Chaim among Ashkenazic Jews. This work consists of three parts: the Mishnah Berurah itself, which explains the rulings of the Shulchan Aruch and provides additional halakhic rulings regarding matters disputed by halakhic authorities; Be'ur Halakhah, which includes more detailed halakhic discussions; and Sha'ar Ha-Zion, which cites the sources of the rulings in the Mishnah Berurah and includes other brief notes.

SHE'ELAT YAVETZ

Rabbi Jacob ben Tzvi Emden was born in 1697 and died in 1776, in Germany. One of the outstanding rabbis of his generation, Emden studied under his father, who was also a noted halachic authority. Yavetz (an acronym for Jacob ben Tzvi) did not serve as a practicing rabbi, and he disseminated his views through the press. . . . Emden wrote commentaries on the Mishnah, Talmud, and the prayer book, as well as a book of responsa, She'elat Yavetz.

RADBAZ

Rabbi David ben Solomon ibn Avi Zimra was born in Spain in 1479 and died in Israel in 1573. He left Spain in 1492, as a result of the Spanish expulsion of the Jews. Like many other scholars, he emigrated to Safed, which had become an important center of Jewish life. In 1513, he left Israel for Cairo, where he became head of the local Jewish community, chief rabbi, head of the rabbinic court and yeshivah, and executor of the charity fund. Radbaz served in all these posts without pay, due to his success in business. He was also famed for his large library. Radbaz returned to Israel in 1553, and once again settled in Safed. He is noted for his commentary on Maimonides' Mishneh Torah and for his responsa, of which more than 10,000 are extant. Rabbi Betzael Ashkenazi (q.v.) was his student.

שולחן ערוך אורח חיים סימן שכח:י

כל חולי (כה) שהרופאים אומרים שהוא סכנה, אע"פ שהוא על הבשר מבחזין, מחללין עליו את השבת;
ו ואם רופא אחד אומר: צריך, * ורופא אחד אומר: אינו צריך, מחללין;
ויש מי שאומר שאין צריך מומחה, דכל בני אדם חשובים מומחין קצת, וספק נפשות להקל.
הגה:
וי"א דוקא ישראלים, אבל סתם א"י שאינן רופאין לא מחזקינן אותם כבקיאים (איסור והיתר הארוך).

מגן אברהם אורח חיים סימן שכח:ו

"רופא אחד אומר צריך" –
אם לא רצה החולה לקבל התרופה - כופין אותו.
חולה אומר צריך אני לתרופה פלונית, ורופא אומר א"צ - שומעין לחולה.
ואם הרופא אומר שאותו תרופה יזיקהו - שומעין לרופא.
[רדב"ז ח"א ס"ו כ"ה]:

משנה ברורה סימן שכח ס"ק כה

(כה) שהרופאים וכו' –
אפילו א"י, כיון שרופא אומן הוא.
וכתב הרדב"ז ח"ד סימן ס"ו:
אם החולה אומר צריך אני לתרופה פלונית, והרופא אומר א"צ - שומעין לחולה,
אם לא שרופא אומר שאותה תרופה תזיקהו - אזי שומעין לרופא.
ועיין בה"ל מה שכתבנו בזה:

ביאור הלכה סימן שכח ד"ה * ורופא אחד

ורופא אחד אמר א"צ –
עיין במ"ב שכ' בשם הרדב"ז ח"ד סימן ט"ו שאם חולה אומר צריך אני לתרופה פלונית ורופא אומר א"צ
שומעין לחולה, כמו דאמרינן לענין תענית יוה"כ.
ולענ"ד אין הדברים אמורים אלא כשאומר מרגיש אני חולשא באבר פלוני ע"כ יעשו לי תרופה פלונית
שמועלת לחולי אבר זה, ובוזה ודאי שומעין לו, דלב יודע מרת נפשו שייכא בכל מילי,
ואפילו רופא אומר שא"צ שום תרופה אין שומעין לו,
אבל אם המחלה ידועה והחולה אומר שתרופה זו מועלת למחלה זו, והרופא אומר שאינו מועיל, בזה אין סברא
לשמוע לחולה לחלל שבת בחנם.
[ומ"מ אפשר לומר דהיכי דאומר החולה דידוע לו שטבע גופו להתרפאות ממחלה זו כשנוטל רפואה זו, אפשר
דשומעין לו, דגם בזה שייכות קצת לומר דאדם בקי בגופו יותר ממאה רופאים]
אם לא דאיכא חשש שמא תטרף דעתו עליו אם יראה שאינם עושים כדבריו.
והא דאמרינן גבי חיה דעד שבעה מחללין כשאמרה צריכה,
ומבואר בחידושי הרשב"א דאפילו רופא אמר א"צ שומעין לה,
מיירי ג"כ באופן זה שהיא אומרת שצריכה חמין לשתות או לרחיצה שמרגשת חולשא באבריה וכדומה, ורופא
אומר שלפי חיזוק גוה א"צ, ע"כ אין שומעין לדבריו דלב יודע וכו',
אבל כשהיא מחולקת לאיזה תרופה תועיל, אין סברא לשמוע לה,
[ועיין בשלטי הגבורים פרק מפנין ד"ה השאלות ודוק]
וכן משמע בתשובת הרשב"א ח"ד סימן רפ"ד כדברינו:

מור וקציעה שכח

שם וכן אם רופא אומר כו' –

כתב מג"א בשם רדב"ז שאם רופא אומר צריך (כצ"ל), אם לא רצה החולה לקבל התרופה, כופין אותו.
נ"ל דווקא כשרוצה למנוע מהשתמש ברפואה הוודאית (אך הסתמית – ע"י רופא מומחה כודאית חשיבא)
להחמיר על עצמו מחשש איסורא דשבת,

אבל אם נמנע מפני שאינו מחזיקה לרפואה בדוקה, אפי' מדעת עצמו בלבד, כ"ש שאם מסייעו רופא אחד
(המתנגד לרופא שאומר צריך), אין כופין

וכ"ש אם חושש שמזקת לו אותה תרופה שסדר לו הרופא האומר צריך, אפילו בחול אין מכריחין אותו, ק"ו לשבת,

והיינו בתרופה שעושים מסמים לאכול ולשתות החולה או לגמוע אבקת רוכל לצורך חולי נעלם בפנימיות הגוף במקומות הבלתי נגלים,

ואף הרופא עצמו אינו יודעם ומכירם בברור אלא באומדנא גרידתא,

ומנסה הוא בתרופות מסופקות לעצמו,

אז ודאי אשרי הנמנע מהם לעולם ואינו בוטח ברופא ב"ו ובתרופתו, ויניח הדבר ביד רופא חכם הנאמן,

רק בחולי ומכה שבגלוי, שיש לרופא ידיעה ודאית והכרה ברורה בהם, ועוסק בתרופה בדוקה וגמורה,

ודאי לעולם כופין לחולה המסרב במקום סכנה בכל ענין ואופן שנתנה התורה רשות לרופא לרפאותו,

כגון לחתוך בשר חי שבמכה ולהרחיב פיה ולהפיס מורסא ולחבוש שבר אפילו בנטילת אבר (כדי להצילו ממות) ולתקן לו אספלנית ורטיה ול?הות ממנו מזור לחבורה ומכה טריה ולהשקותו משקין מזיעים ולהאכילו דברים מבריאים ומסעדים או ממרקים ומנקים בדוקים ובחוננים שמועילים ובלתי מזיקים,

כל כה"ג ודאי עושיין לו ומעשיין אותו בעל כרחו משום הצלת נפש,

ואין משגיחין בו אם הוא אינו רוצה ביסורין ובוחר מות מחיים,

אלא חותכין לו אפילו אבר שלם אם הוצרך לכך למלטו ממות שלא יהא שדי תכלא בכוליה,

ועושיין כל הצריך לפקוח נפש נגד רצונו של חולה,

וכל אדם מוזהר על כך משום ולת"ע על דם רעך,

ואין הדבר תלוי בדעתו של חולה,

ואינו נתון ברשותו לאבד עצמו.

אבל יש שבוחרין בספק נפשות כדי להציל עצמם מיסורין קשין,

כאותן שמוסרין עצמן לחתוך מפני אבן שבכיס ובגיד וחצץ הכליות הכואב אותן מאד בצער קשה כמות ר"ל,

ולאלה מניחין אותן לעשות כחפצם בלי מוחה,

מחמת שכמה פעמים נושעים ונרפאים.

מ"מ העלולים יש להם לחוש לעצמם,

וכל שאין סכנה בכאב לא שפיר עבדי -

אפילו בחול לא מותר להכניס אדם עצמו בספק סכנת נפשות -

אע"פ שהרבה עשו כן ונצולו.

גם רבים קרבו מיתתן ע"י החתוך.

לפיכך לא הותר לגמרי אפילו בחול.

שו"ת רדב"ז חלק ד סימן סו (אלף קלח)

שאלה שאלת ממני ידיד נפשי:
על חולה שאמר צריך אני לתרופה פלונית שיש בה חלול שבת
ורופא אומר אינו צריך
והוא חולה שיש בו סכנה
אלא שתרופה זו שאומר עליה, אומר הרופא שאינו צריך לה,
ודמית לאותה שאמרו ביום הכפורים חולה אומר צריכני לאכול אפילו ק' רופאים אומרים אינו צריך מאכילין
אותו, והכא נמי לא שנא? דלב יודע מרת נפשו.
ויש מקצת נבונים שאמרו דלא דמיא כלל,
דבשלמא גבי אכילה שייך למימר שפיר לב יודע מרת נפשו,
אבל לגבי שאר תרופות, אין החולים בקיאים בחולי שלהם, ולבקיאים שומעים ולא לחולה,
ואע"ג דקי"ל ספק נפשות להקל, אין כאן אפילו ספק, ולא מחללין,
וסייעו את סברתם זו ממה שלא הוזכר דין זה בשבת אלא לגבי יום הכפורים, משמע דלגבי שאר חלול אין הדין
כן.
ורצית שאודיעך דעתי בזה:

תשובה:

אותם שאומרים דאין מחללין על חולה שיש בו סכנה בזמן שאומר צריך אני אפ"י שרופא אומר אין צריך
מקילין בפיקוח נפש דאין רוח חכמים נוחה מהם, שאמרו הנשאל הרי זה מגונה והשואל כאלו שופך דמים.
ומה שהוצרכו לדמותה להאי דיוה"כ, אין אתה צריך לזה, שהרי בשבת פ' מפנין גרסינן:
נהרדעי אמרי חיה שלשה שבעה ושלישים –
שלשה בין אמרה צריכה אני ובין אמרה איני צריכה מחללין עליה את השבת;
שבעה אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת אמרה אינה צריכה אין מחללין עליה את השבת - הא סתמא
מחללין;
שלישים אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין עליה את השבת.
ופסקה הרי"א"ף ז"ל וכל הפוסקים.
הא קמן דחיה מפני שהיא חולה שיש בו סכנה משלשה ועד שבעה בסתמא מחללין, וכ"ש אם אמרה
צריכה אני, כדאמרינן לגבי אכילת יוה"כ.
וכ"ת דהכא עסקינן בשאין שם רופא, אבל יש שם רופא ואמר שאינה צריכה לעולם אימא לך דלא
מחללינן, וכן פירשה הרמב"ן בשאין שם חכם ורופא,
הא ודאי ליתא,
דעד כאן לא אמרה הרב ז"ל אלא להיכא דאמרה אידי לא צריכה, אבל היכא דאמרה צריכה אני לה
שומעין ולא לרופא,
ואדרבא ממקום שבאת יש להוכיח מ"ש וז"ל
ודוקא בשאין שם חכם ורופא אבל יש שם חכם ורופא ואמר אינה צריכה שומעין לה ולהם ע"כ,
משמע משום דשניהם אומרים אינה צריכה, אבל אם אחד מהם אומר צריכה אע"פ שהאחד אומר
אינה צריכה מחללין, וזה מוכרח שם.
וא"ת שאני הכא דהוי בתוך ג' ימים דאיכא סכנתא טפי, אבל בשבעה או בשאר חולים לא אמרינן,
הא לא קשיא כלל –
חדא - שלא חלקו ז"ל בכל חולי שיש בו סכנה,
ותו - דליכא בין ג' לשבעה אלא שבג' אם אמרה היא והרופא אינה צריכה שומעין, ובשבעה אם אמרה
היא לבדה איני צריכה שומעין לה, לפי שאינה מסוכנת לאותם דברים שרגילות חברותיה לעשות לה,
ואפשר שיכולה להתמתן,
וכן כתב הרמב"ן ז"ל,
אבל היכא דאמרה צריכה אני אין חלוק בין שלשה לשבעה.
עוד נראה לי שיש חילוק אחר, שבתוך ג' היא שותקת וחכם רופא אומר אין צריך (לא) מחללין, אבל
בשבעה אם שותקת וחכם רופא אומר אין צריך לא מחללין.

ותו - דהרב הנזכר כתב וזה לשונו: אבל שלשים אפילו אמרה צריכה אני כיון שאנו יודעים שאין לה חולי אחר וגם היא אינה אומרת כן הכל בקיאים דמשום לידה אין לה סכנה לאותם הדברים שהיתה רגילה בהם,

ותידוק מיניה דאם אמרה שיש לה חולי אחר או שאנו יודעין שיש לה חולי אחר, אם אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת, דאין חילוק בין יולדת לשאר חולאים שיש בהם סכנה, וכי היכי דיוולדת אם אמרה צריכה אני אפ"י שיש שם חכם ורופא שאומר אינה צריכה לה שומעין, ה"ה והוא הטעם לשאר חולאים, דלב יודע מרת נפשו, דאע"ג דרוב חולים אינם בקיאים בחולי שלהם, יש מקצת שבקיאים, ושמא זה מן המיעוט, וספק נפשות להקל, ולא הלכו אחר הרוב בפקוח נפש, ועד כאן לא אמרינן דאין רוב חולים בקיאים בחולי שלהם אלא לענין אם אמר החולה איני יודע והרופא אומר אין צריך, אבל אם אמר החולה צריך אני לו שומעין, וכדכתיבנא.

עוד יש ראייה ממה שהוכיח המרדכי הא מסקנא דיומא בשבת פרק מפנין משמע דחלול שבת ואכילת יוה"כ כי הדדי נינהו.

עוד ראייה מלשון רבינו תם ז"ל שכתב וז"ל:

וכי חולים נביאים הם? בקיאים הם! אך כיון שיודע החולה או החיה שהוא שבת או יוה"כ, ואומר צריך אני ואינו יכול לסבול מחמת החולי, מאכילין אותו ואפ"י סבורים החולים שאינם מסוכנים וכו', הרי שהשוה שבת ליוה"כ ושבת בכל גוונא, משמע בין לשחוט ולהאכיל בין לעשות לו שאר תרופות. עוד כתב:

צא ולמד מחיה ועוברה ומקיוז דם ונצטנן שהתירו לו לעשות מדורה אפ"י בימות החמה אעפ"י שאינו סבור למות בכך, ואם שמואל רופא היה, ג"כ חכמים ידעו ברפואות קצת ואמרו לב יודע מרת נפשו, ואם מיתה דוקא כל אדם בקיאים בכך וחזור בכך וכו', עיין בהגהה במרדכי פרק מפנין. והנה רבינו תם ז"ל התיר אפילו שאין החולה סבור למות, כ"ש בזמן שאומר הוא צריך אני לתרופה פלוני ואם לא יעשו אותה אמות, אפילו רופא אומר אין צריך, ודאי מחללין.

עוד יש ראייה, דיוולדת סומא מדליקין לה את הנר ליתובי דעתה, כל שכן אם אומרת צריך אני ולא יעשו שתטרף דעתו עליו, וזה ברור.

עוד יש ראייה מלשון הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם וז"ל

פ"י מכה של חלל דאמרינן אינה צריכה אומד לומר שאפילו שאין שם בקיאים וחולה נמי אינו אומר כלום עושין לו כל שרגילין לעשות לו בחול ממאכלים ורפואות שהן יפין לחולה ומחללין שבת ואין נשאלין כלל, אבל כשיודעין ומכירין באותו חולי שהוא ממתין ואין צריך חלול, ודאי אסור לעשות לו, וכ"ש בחולה או רופא אומר אינו צריך דאין מחללין לעולם, אעפ"י שהיא מכה של חלל - הא במכה שאינה של חלל נשאלין בבקי או בחולה ואין מחללין עד שיאמר אחד מהם צריך הוא לחלול זה, או שיעשה אצל אחד מהם ספק נפשות ע"כ. משמע דנשאלין בחולה - אם אמר שצריך אני מחללין ועושין כל מה שרגילין לעשות לאותו חולי, ואעפ"י שהרופא אומר אין צריך.

וכלל גדול יש בידי שהשבת דחוויה היא אצל חולה שיש בו סכנה, אבל לא הותרה שבת אצל החולה, ולא אמרינן כחול הוא אצלו כי היכי דאמרינן יו"ט שני לגבי מת כחול שוויה רבנן, ונ"מ שמוותר לעשות לחולה שיש בו סכנה הדברים שנוהגין לעשות לאותו חולי בחול, אבל אין עושין לו דברים שאינן רגילין לעשות לאותו חולי אלא על פי חכם רופא שאמר שצריך,

ומעתה אין צריך לומר אם התרופה ששאל החולה היא מהדברים שרגילין לעשות לאותו חולי, דפשיטא דלחולה שומעין ולא לרופא, אלא אפילו אינו מהדברים שרגילין לעשות, שומעין לחולה משום לב יודע מרת נפשו.

ומכל מקום מודה אני שאם החכם הרופא אומר שהתרופה ששאל יזיקהו, שומעין לרופא ואפילו בחול, דכיון דטעמא הוי משום סכנה, מאי חזית דסמכת אחולה? אדרבה, סמוך ארופא, דבקי טפי, ויבוא לידי סכנה יותר אם יעשו לו אותה תרופה!

ומהטעם שכתבתי למעלה שדחוויה הוא שבת אצל חולה ולא הותרה אצלו העלה הרשב"א ז"ל בתשובה שאם יש נבלה מאכילין אותו ולא שוחטין לו בשבת.

גם העלה שאם יש מאכל חם ויפה שראוי לחולה שיש בו סכנה בזה אין מחללין לבשל לו תבשיל אחר, אבל אם אין שם מאכל הראוי לחולה מחללין.

ושאלו ממנו ז"ל יולדת תוך שלשה שהיא אוכלת מאכל בריאים ואומרת שדי לה במה שנשאר ממה שבישלו בערב שבת,
והשיב ז"ל דמחלין ומבשלין לה אפילו אמרה איני צריכה:

הכלל העולה מדברי אלה:

דטעמא דלב יודע מרת נפשו שייך בין באכילה בין בתרופה, אלא שיש חילוק –
שאם אמר צריך אני לאכול - אפילו שאמר הרופא שהמאכל יזיקהו, שומעין לחולה, דלב יודע מרת נפשו,
אבל אם אמר צריך אני לרפואה פלונית, ורופא אמר שאותה תרופה יזיקהו - שומעין לרופא, משום סכנת
חולה, ואפי' בחול.
אבל אם אמר חולה צריך אני לרפואה פלונית, ורופא אומר אינו צריך לה אבל לא יזיקהו - שומעין לחולה,
דלב יודע מרת נפשו,
וכ"ש אם הרופא אומר אינו מסוכן אצל אותה תרופה אבל תועילהו, דודאי מחלין,
ואפילו את"ל דספיקא הוי, ספק נפשות להקל, ואפילו ספק ספיקא.
והנראה לעניות דעתי כתבתי: